

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Právnická fakulta

Katedra dějin státu a práva

Bakalářská práce

Přijetí a realizace župního zákona z roku 1920

Autor: Jakub Šenkýř
Vedoucí práce: Doc.JUDr.Karel Schelle,CSc.
Akademický rok: 2007/2008

Čestné prohlášení:"Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci v oboru veřejná správa na téma: Přijetí a realizace župního zákona z roku 1920 zpracoval sám a uvedl jsem všechny použité prameny."

Anotace:

Úvod, státní správa a samospráva po vzniku Československé republiky. Příprava a přijetí župního zákona, organizace správy podle župního zákona, realizace župního zákona na Slovensku. Závěr.) (The Procedure of making and realization of the district law of the year 1920)

OBSAH:

1. Úvod	4
2. Veřejná správa od vzniku Československa do vydání župního zákona	6
2.1 Veřejná správa v českých zemích.....	9
2.2 Veřejná správa na Slovensku a Podkarpatské Rusi	13
3. Správní reforma v podobě župního zřízení	17
3.1 Příprava župního zákona.....	18
3.2 Přijetí župního zákona	20
3.3 Organizace správy obsažená v ustanoveních župního zákona.....	22
4. Realizace župního zákona	27
4.1 Realizace župního zákona na Slovensku	28
4.2 Nástin vývoje organizace správy do přijetí zákona o politické organizaci.....	31
5. Závěr	33
Resumé v anglickém jazyce	35
Použitá literatura	37
Použité právní předpisy	38

1. Úvod

„Dostáváme se k tomu, abychom pojednali o zákonu župním, posledním z velkých zákonů, přidružených k ústavě, a nikdy neprovedeném. Jsme na rozpacích, máme-li jej pokládat více za zákon decentralizační nebo více za centralizační. Obvykle ovšem, jestliže některý stát rozhodne rozdělit se na župy a dát v nich občanstvu určitou míru samosprávy, řekneme, že se rozhodl provést decentralizaci. Avšak československý župní zákon přinášel centralizaci i decentralizaci zároveň. Decentralizaci, všímáme-li si hlavně toho, že rušil velké země a místo nich zaváděl menší župy. Centralizaci však, hledíme-li pozorně na to, že rušil historické individuality zemí a nutil je splývat bez rozlišení v jednotném státu. Chceme-li se dozvědět, který úmysl byl hlavní, musíme si všimnout projevů původců zákona, kteří mluvily jasně. Ti všichni honosili se zejména tím, že jejich dílo prospěje unifikaci státu, postavšího ze složek různorodých. Onou různorodou složkou, která budila obavy stran toho, jak se sžije s ostatními částmi státu, bylo ovšem Slovensko. Můžeme říci, že celý župní zákon byl udělán s ohledem na Slovensko a s hlavním cílem ztížit vznik slovenského separatismu. Slovensku měla být vzata možnost cítit se zvláštní zemí. Zrušení česko-moravské hranice daleko nemělo toho významu jako zrušení hranice moravsko-slovenské.“¹

Ve své bakalářské práci se v úvodní kapitole nazvané Veřejná správa od vzniku Československa do vydání župního zákona, zaměřuji na veřejnou správu od roku 1918 do roku 1920 na území tehdejšího Československa. A to zejména na správu věcí veřejných v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a také na Slovensku i Podkarpatské Rusi v letech 1918 až 1920. Ovšem hlavní náplní této práce jsou příprava, přijetí a následná realizace, respektive ne-realizace zákona č.126/1920 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé a s těmito procesy spojené okolnosti.

V závěrečných kapitolách se zmiňuji jednak o jediné faktické realizaci župního zákona tj. na Slovensku a také o situaci ve veřejné správě do roku 1927, tj. do vydání zákona č.125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy. V samotném závěru shrnuji poznatky, ke kterým jsem během psaní této práce došel. Cizojazyčné resumé následující po závěru obsahuje stručný popis skutečností zpracovaných v bakalářské

¹ Peroutka, F. Budování státu III-IV. Praha: Nakladatelství Academia, 2003, s.128.

práci a je napsáno v anglickém jazyce. K popisu výše uvedených skutečností a událostí jsem přiměřeně použil odbornou literaturu a právní předpisy platné a účinné v období první republiky.

2. Veřejná správa od vzniku Československa do vydání župního zákona

„Úkol Národních výborů je dnes splněn...Československá republika je nyní všemi náležitostmi správně organizovaného státu vybavena. Má svého prezidenta, své zatímní zákonodárny shromáždění a svou vládu...Tím přestaly mimořádné poměry a my musíme ukázat, že naše nová republika dovede vyplnit svou státní správou všechny úlohy mladého státu a zaručit klidný rozvoj událostí. Není tudíž nadále možno, aby správa státní vedena byla samostatnými místními orgány, ani ústřední vládě, ani Národnímu shromáždění nezodpovědnými. V naší republice pevná vůle musí být rozhodující: vůle Národního shromáždění a vlády jemu zodpovědní. Ministerská rada se tudíž jednomyslně usnesla prohlásit činnost všech Národních výborů za skončenou...Upřímně a srdečně jim děkuje za všechny neocenitelné služby, které v nejtěžších dobách prokázaly naší mladé republice. Vláda přejímá plnou a celou zodpovědnost za veškerou správu. Do výkonů státní správy nesmí se již nikdo vměšovat...“²

Ústředním orgánem, jenž měl řídit politické dění na domácí scéně před i po vzniku samostatného československého státu, byl Národní výbor československý v Praze. Národní výbor se stal nejen ústředním správním orgánem, ale i zákonodárným. Zajišťoval mimo jiné fungování recipovaného státního aparátu, soudnictví, také uspokojoval hospodářské potřeby státu a nabádal k veřejnému pořádku. Pod kontrolu Národního výboru během prvních dnů po vyhlášení samostatnosti přecházejí rakouské správní orgány a také soudní i policejní orgány. Nemění se činnost těchto orgánů ani jejich personální složení, jen v rámci „odrakoušťování“ dochází k přejmenování institucí.

Na Moravě a ve Slezsku se ustavili již před vyhlášením samostatnosti Moravský národní výbor se sídlem v Brně, respektive Zemský národní výbor pro Slezsko se sídlem v Ostravě a plnili obdobné úkoly jako Národní výbor v Praze. Panovaly ovšem nejasnosti a mnohdy zmatky v jejich koordinaci s Pražským národním výborem, jež měl být samozřejmě jejich nadřízeným orgánem. Komplikovaná situace byla zejména ve Slezsku, kde polské obyvatelstvo založilo v Těšíně vlastní nejvyšší politický orgán, a to

² Peroutka, F. Budování státu I. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1991, s. 106

Zemskou národní radu Těšínského knížectví, která usilovala o připojení Slezska k Polsku. Aby problémů v Slezsku nebylo málo, dělala si německá vláda provincie Sudetenland nároky na část Slezska. Slezsko se tak stalo na dlouho dobu bodem komplikovaných mezinárodních jednání .

V Českých zemích, již před vznikem československého státu ilegálně a spontánně vznikaly okresní a místní národní výbory. V listopadu 1918 existovalo v Českých zemích něco kolem 280 národních výborů. Většinou národní výbory vznikaly dohodou českých politických stran. Jejich působnost se vztahovala na území obcí v případě místních výborů a na soudní okresy, pokud se jednalo o okresních výbory, výjimečně působily v celých politických okresech. Nutno dodat, že místní a okresní národní výbory fungovaly ve vztahu podřízeném vůči Národnímu výboru v Praze. Náplň činnosti výborů byla podobná působení ústředního orgánu, ovšem na okresní a místní úrovni. Jednalo se zejména o úkoly v oblasti mocenské, sociální, vojenské, bezpečnostní a hospodářské včetně zásobování s tím, že okruh činností a kompetence místních a okresních výborů nebyly ústředním orgánem nijak závazně vymezeny, a to v podstatě do konce jejich existence. Národní výbory byly od svého vzniku, vedoucími představiteli české politické scény chápány jako dočasné revoluční orgány státní moci a správy. Navíc sílila obava z vládních míst, aby nenahradily a neoslabovaly recipovaný rakouský státní aparát a neovlivňovaly skrze své personální obsazení a zároveň blízkost k dělnickým hnutím politický vývoj ve státě příliš doleva. Konec existence národních výborů byl realizován pozvolna, nejprve docházelo k omezování jejich pravomoci, což personální osazenstvo výborů neslo dosti nelibě. K rozpuštění národních výborů došlo usnesením vlády ze dne 4. prosince 1918 až na výbory v okresech s menšinovou populací Čechů, ty plnily své poslání až do jejich sjezdu v Zábřehu pořádaném dne 6. června 1920.

Situace na území Slovenska se jevila o dosti komplikovanější než tomu bylo v Českých zemích. Ústředním orgánem státní moci na Slovensku se stala Slovenská národní rada se sídlem v Martině. Za účelem získání vlivu a informací o dění na Slovensku byl Národním výborem v Praze a dle vůle českých politických stran zřízen odbor, do jehož čela byl ustaven V. Šrobár. Mocenské koncepce pražského ústředí a Slovenské národní rady se dosti rozcházely, přesto měly zásadní vliv na utváření místních slovenských národních rad a podobných orgánů. Hlavní rozdíly mezi českými národními výbory a slovenskými národními radami byly jednak v menší nebo nulové podřízenosti místních národních rad vůči Slovenské národní radě v Martině.

Druhdy lze konstatovat, že činnost národních rad byla širší i méně redukována než v případě českých národních výborů, což bylo způsobeno rozkladem porobovaného uherského aparátu. Důvodem pro tyto rozdíly byl zejména malý vliv Martinské národní rady na východním Slovensku, dále pak nutnost čelit maďarským mocenským pokusům a pomalejší politický vývoj v porovnání s Českými zeměmi. K likvidaci národních rad došlo prostřednictvím zákona č.64/1918 Sb. z. a n., o mimořádných přechodných ustanoveních na Slovensku ze dne 10.prosince 1918. Pověřena tímto úkolem byla československá vláda, konkrétně ministerstvo pro správu Slovenska v čele s V.Šrobárem. Konkrétním provedením ustanovení §1 z.č.64/1918 Sb.se stalo nařízení ministerstva č.9/1919 Sb.Šr., které nabylo účinnosti 23.ledna 1919.

Zásadním pro fungování nově vzniklého státu, a jak je z předcházející kapitoly patrné pro samotný vznik nezávislého Československého státu, se stal zákon Národního výboru československého č.1/1918 Sb., o zřízení samostatného československého státu. Příprava tohoto historicky významného právního předpisu se započala v rámci obecných příprav na budoucí převzetí moci ve státě již okolo dubna 1918. Původně se mělo při finální tvorbě zákona vycházet z osnov jednak tzv. hospodářského zákona, jehož autorem byl J.Preiss a z tzv. politického zákona z „*dílny*“ F.Pantůčka. Ani jedna z předloh ovšem nebyla dostatečně vhodná zejména vzhledem k výjimečnosti a hektičnosti probíhajících událostí, a tak návrh zeštíhlením a doplněním Pantůčkovi osnovy doslova přes noc vypracoval A.Rašín. Dne 28.října 1918 plénum Národního výboru schválením tzv. „*recepční normy*“, jak se zákon později často označoval, zajistilo návaznost s rakousko-uherským právním řádem a systémem veřejné správy. Důvodů proč došlo k recepci rakouského a uherského právního řádu i státního aparátu bylo vícero. Jednak se vedoucí osobnosti československé politiky obávaly silících radikálních a levicových nálad, značné části obyvatelstva v zběsilém toku událostí a separatistických snah početné německé menšiny v pohraničních oblastech Čech, Moravy a Slezska. Českým Němcům totiž nebyla „*po chuti*“ už jen vidina vzniku samostatného Československého státu, jehož by se měli stát příslušníky. A také muselo být zamezeno, aby nenastal bezprávný stav a nebyl zastaven chod celé státní správy, jak zmínil tvůrce zákona A.Rašín. Důvody to byly pádné a ve své podstatě se zdálo zvolené řešení vzhledem k daným skutečnostem celkem rozumné.

K prvním počínům Národního výboru československého v oblasti zákonodárství dále patří vytvoření ústředních správních orgánů. Stalo se tak zákonem č.2/1918 Sb. Národního výboru ze dne 2.listopadu 1918. Uzákoněním dvanácti nejvyšších správních

úřadů, které byly později přejmenovány na ministerstva, došlo k doplnění recipované soustavy správních orgánů jejími ústředními články. Z pohledu politické správy státu se stalo nejdůležitějším státním orgánem ministerstvo vnitra, do jehož čela usedl předseda agrárníků A.Švehla. Do kompetence ministerstva vnitra patřilo vše, co nenáleželo do působnosti ostatních ministerstev a stalo se také tvůrcem osnov důležitých právních předpisů. Dále byl zákonem Národního výboru č.3/1918 Sb. zřízen Nejvyšší správní soud, jehož prvním předsedou se stal F.Pantůček. Jedním z posledních zákonodárných kroků Národního výboru bylo přijetí zákona o Zemském správním výboru pro Čechy, jenž nahrazoval zemský výbor Království českého.

Zcela posledním zákonodárným počinem Národního výboru se stal dne 13.listopadu schválený a následujícího dne vyhlášený zákon č.37/1918 Sb. z. a n. o prozatímní ústavě. Ústava znamenala konec existence Národního výboru a vznik Revolučního národního shromáždění. Národní shromáždění vzniklo rozšířením pléna Národního výboru na 256 členů a bylo politicky obsazeno dle výsledků voleb do říšské rady, konaných v roce 1911. Vedle Národního shromáždění byly prozatímní ústavou zřízeny další dva nejvyšší státní orgány, prezident republiky a vláda. Vzájemné vztahy Národního shromáždění, prezidenta a vlády byly prozatímní ústavou řešeny ve prospěch Národního shromáždění. Ústava byla od svého schválení dvakrát zásadně novelizována a platila až do konce února 1920. Prozatímní ústava utvořila spolu se zákonem o zřízení samostatného československého státu tzv. ústavní provizorium, tj. byl utvořen ústavní základ Československé republiky.

2.1 Veřejná správa v českých zemích

„Nová republika si nejdříve musela vybojovat uzemní celistvost. Němci osídlené části země, jimž se příslušnost k novému státu jevila nepřijatelná, podnikli již na konci října 1918 konkrétní kroky ke svému připojení k německé říši, resp. k Rakousku.“³

Jednou z prvních snah vedoucích politických představitelů bylo personální „očistění“ a konsolidace převzatého rakousko-uherského správního aparátu. Za tímto účelem byl přijat zákon č. 74/1919 Sb. z. a n., o přejímání státních úředníků a zřízců, jakož i úředníků a zřízců státních podniků a fondův. Ústředním bodem zákona byl slib věrnosti úředníků republice československé. V případě nesložení slibu nebo byl-li o

úředníku vypracován negativní nález, týkající se jeho činnosti v období před vznikem Československa, následovalo nucené penzionování nebo vyhazov. Centrem celé řady podnětů a pokusů, jejichž cílem bylo celkové zdokonalení fungování státní správy, se stalo Revoluční národní shromáždění. Ovšem tyto pokusy vyšly do prázdna a nikdy nenabýly zákonné formy. K dalším změnám v personálním složení státního aparátu, a to konkrétně v oblasti vzdělání úředníků došlo zákonem č. 262/1919 Sb.z. a n. Posláním tohoto zákona, později doplněného vládními nařízeními, bylo zvýšení odbornosti úřednictva.

Stále častějším cílem kritiky se stávalo ministerstvo vnitra, v důsledku vysokých očekávání široké veřejnosti. Na obranu ministerstva nutno vyzdvihnout mimořádnou situaci po vzniku Československa, ve které se ocitlo a fakt, že nebylo kde nový kvalifikovaný úřednický kádr rekrutovat. Pod tlakem kritiky pocházející z řad národního shromáždění a veřejnosti došlo prostřednictvím vyhlášky ministerstva vnitra ke zřízení bezvýznamných důvěrníků při okresních hejtmanstvích. Lze konstatovat, že v případě zřízení důvěrníků měly být pouze na čas umlčeny hlasy kritiků ministerstva. Další zákonné změny v oblasti úřednictva veřejné správy se týkaly zejména sociálních opatření.

Mezi vzácné ranné změny v rámci politické správy státu patřilo nedůsledné přejmenování recipovaných úřadů. Název první instance politické správy, tj. okresní hejtmanství se změnil na okresní správy politické, v čele zůstal hejtman. Druhý stupeň, který představovala místodržitelství v Čechách a na Moravě a ve Slezsku zemská vláda, se přejmenovaly na zemské správy politické, respektive ve Slezsku zůstal název zachován. V čele zemské správy politické vyměnil místodržícího zemský prezident, ve Slezsku už funkce zemského prezidenta existovala.

„Proces oklešťování práv územní samosprávy, který zasahoval do všech jejích stupňů, probíhal v období první i druhé republiky. Znamenal fakticky postátnění vyšších samosprávných svazů, podstatným způsobem však omezoval i pravomoc obcí.“⁴

Samosprávné orgány roku 1918, stejně jako orgány politické správy, byly převzaty tzv. recepčním zákonem. Což zajišťovalo návaznost s rakousko-uherskou úpravou veřejné správy, že tato úprava nemohla vyhovovat potřebám tehdejšího nově vzniklého státu o tom nebylo sporu. Navíc byla autorita orgánů obecního zřízení a

³ Hain, R. (1999) Teorie státu a státní právo v myšlení T.G. Masaryka. Praha. Nakladatelství: Karolinum. s. 38

⁴ Janák, J. - Hledíková, Z. (1989), Dějiny správy v českých zemích do roku 1945 Praha. Nakladatelství: SPN s. 376

městských statutů přes recepci rakouského systému místní správy zpochybněna dočasnou existencí národních výborů. Pražský Národní výbor i kvůli dalším důvodům, např.: pokusům českých Němců o vytvoření samostatných provincií v pohraničních oblastech Českých zemí, které usilovaly o připojení k Rakousku, došel na svých schůzích k závěrům, že je zapotřebí novelizovat obecní zřízení a také problematiku volebního práva do obcí.

V oblasti obecní samosprávy byl tedy Národním shromážděním 31.ledna 1919 přijat zákon č.75/1919 Sb.z. a n., řád volení v obcích republiky Československé a 7.února zákon č.76/1919 Sb.z. a n., tj. novela k obecnímu zřízení. Řád volení v obcích řešil urgentní potřebu novelizace volebního práva do obcí. Stanovil všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo při volbách do obecních zastupitelstev. Aktivní volební právo náleželo každému včetně žen, jež měl v obci alespoň tři měsíce trvalé bydliště, způsobilost k právním úkonům a dosáhl věku 21 let. Povinnost volit měl každý takto způsobilý občan kromě zákonem stanovených výjimek, jednalo se však o povinnost bez sankce za její porušení. Naproti tomu pasivní volební právo se přiznávalo od dosažení věku 26 let a doba trvalého pobytu na území obce byla stanovena na dobu nejméně jednoho roku. Kandidáti byli voleni na volební období v délce čtyř let a měli povinnost mimo zákonem stanovených výjimek přijmout funkci do níž byli voleni dle ustanovení § 8 zákona č.75/1919 Sb.z. a n. Také byl odstraněn většinový volební systém a zaveden systém poměrného zastoupení na základě vázaných kandidátních listin.

Novela recipovaného zákona č.18/1862 ř.z. zaváděla zásadní změny zejména v organizační složce obcí. Obecní výbor obce byl nahrazen obecním zastupitelstvem, jež bylo voleno všemi oprávněnými voliči. Z členů zastupitelstva se volbou nově skládala obecní rada namísto obecního představenstva. Obecní rada se skládala z volených radních a starosty, který byl spolu se svým náměstkem volen zastupitelstvem. Dle ustanovení § 7 novely k obecnímu zřízení měla obecní rada podobu sboru v čele se starostou a disponovala pravomocí usnášet se „o všech věcech, které podle zákona nejsou výslovně vyhrazeny obecnímu zastupitelstvu, aneb podle nařízení zákonných, po případě usnesení obecního zastupitelstva, nejsou vzneseny na starostu.“⁵ Dané ustanovení v podstatě zaručovalo výsadní postavení obecní rady mezi orgány obce.

⁵ § 7 zákona č.76/1919 Sb. z. a n., novela k obecnímu zřízení

Mezi pravomoci obce také patřilo právo, respektive povinnost zřizovat fakultativní a obligatorní poradní sbory obce. Obligatorními poradními sbory byly komise finanční a letopisecká, mezi fakultativní patřily zejména komise určené k správě obecních zařízení. Především z uzákonění obligatorních finančních komisí, jež byly z poloviny sestavovány a také podřízeny okresním úřadům, lze vycítit snahy převážně pravicových politických stran o okleštění práv obecní samosprávy. Vedle řádných orgánů obce mohly vzniknout v případě rozpuštění obecního zastupitelstva zemským úřadem mimořádné orgány obce. Mimořádné orgány obce vykonávaly v rámci své pravomoci běžné a neodkladné úkony nezbytné pro chod obce. Ustavením dočasného mimořádného orgánu obce, tedy buď vládního komisaře nebo případně správní komise, byl obci nadřízený okresní úřad. Existence mimořádných orgánů se odvíjela od schopnosti obce zvolit nové zastupitelstvo, přičemž funkční období mimořádného orgánu nebylo žádným právním předpisem výslovně upraveno.

V oblasti hierarchické subordínace samosprávy lze vysledovat podřízenost obecních orgánů orgánům okresní samosprávy a ve vyšší instanci zemské samosprávě v rámci samostatné působnosti. Avšak v případech přenesené působnosti obce byl obci nadřízený orgán politické správy první instance. Personální změny dle novely obecního zřízení představovalo především zrušení zastoupení virilistů v orgánech obce a také zavedení odměn pro obecní úředníky. Specifický vývoj na úrovni obecní samosprávy zaznamenala tzv. statutární města. Mezi statutárními městy po vzniku Československé republiky vynikly zejména Praha jako město hlavní, dále pak Brno a Olomouc. Hlavní důvod vynikání zmíněných měst byl způsoben jejich slučováním s okolními menšími obcemi, prostřednictvím čehož docházelo k zvětšování jejich územní rozlohy a zároveň politické, hospodářské i správní důležitosti.

Územní samospráva na okresní úrovni byla po vzniku Československé republiky představována okresními zastupitelstvy v Čechách a okresními silničními výbory na Moravě a ve Slezsku. Okresní zastupitelstva v Čechách byla ovšem za nedlouho na nátlak části politických stran zastoupených v Národním shromáždění a veřejnosti rozpuštěna. Rozpuštěná okresní zastupitelstva nahradily okresní správní komise, jež byly personálně obsazené dle výsledků voleb do obecních zastupitelstev. Na Moravě a ve Slezsku byly i nadále zachovány okresní silniční výbory s tím, že personální složení výborů bylo pozměněno podle obdobných pravidel užitých v případě sestavování okresních správních komisí v Čechách.

Nejvyšší instance územní samosprávy, tj. samospráva zemská se po vzniku Československa skládala ze zemského správního výboru uzákoněného Národním výborem, v Čechách a na Moravě nadále fungoval zemský výbor, s tím že vláda jmenovala jeho nové členy. Nejsložitější situace panovala ve Slezsku v důsledku politických a národnostních nesnází. Z těchto důvodů vláda prostřednictvím ministerstva vnitra rozpustila dosavadní zemský výbor a ustavila místo něho zemskou správní komisi. Samospráva zemská stejně jako územní samospráva na svých nižších stupních byla značně omezena. Omezení vyplývalo z přenesení pravomocí zemské samosprávy na vládu a Národní shromáždění, dále pak bylo způsobeno přímým jmenováním funkcionářů do zemských samosprávných orgánů. Dle mnohých dobových názorů se dokonce v období první republiky o institutu zemské samosprávy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nedalo v důsledku okleštění hovořit.

2.2 Veřejná správa na Slovensku a Podkarpatské Rusi

„Maďarsko se bez boje nechtělo vzdát Slovenska, které po tisíc roků patřilo k jeho území. Československé jednotky zasáhly vojensky na podzim roku 1918 a na jaře 1919, aby zabránily rozpadu sotva vzniklého státu.“⁶

Co se týká obecné společenské situace nejen v oblasti veřejné správy, panovaly na území Slovenska mnohem větší nesnáze než-li v českých zemích. Po vzniku Československé republiky začalo pozvolné reorganizování veřejné správy spjaté s vojenským obsazováním území Slovenska. Při snahách o reorganizaci veřejné správy se Československo muselo potýkat s pasivní rezistencí dosavadního maďarského úřednictva a velkou nevýhodou byl rovněž nedostatek slovenských kvalifikovaných úředníků, kteří by maďarský nebo zprofanovaný slovenský úřednický kádr nahradily.

Zásadním zákonodárným počinem, který musel být vzhledem k situaci učiněn, představoval zákon č. 64/1918 Sb. z. a n., o mimořádných přechodných ustanoveních na Slovensku. Na základě zmíněného právního předpisu bylo dočasně zřízeno ministerstvo s plnou mocí pro správu Slovenska v čele s V.Šrobárem. Pod výrazem „s plnou mocí“,

⁶ Hain, R. (1999) Teorie státu a státní právo v myšlení T.G. Masaryka. Praha. Nakladatelství: Karolinum. s. 38

se skrývalo zmocnění ministerstva Československou vládou k „vydávání nařízení a konání všeho na udržení pořádku, na konsolidování poměrů a na zabezpečení řádného státního života“, pochopitelně s omezením na území Slovenska. Co se týká dočasnosti působení ministerstva lze dodat, že trvala až do roku 1928. Prvním počinem ministerstva opomeneme-li likvidaci národních rad, bylo jmenování županů, kteří disponovali širokou paletou pravomocí. Župani dle nařízení ministerstva pro správu Slovenska rozpouštěli dosavadní municipální výbory a na jejich místo ustavovali jmenováním administrativní výbory. Obdobná činnost, tedy utváření nových orgánů a rozpouštění starých se od županů očekávala i ve městech s regulovaným magistrátem respektive v obcích „ostatního typu.“

Komplikací vývoje na Slovensku a jedním z výsledků nacionalistických snah Maďarů, jež hojně proklamovali rozhodnou neochotu vzdát se valné části území Slovenska, se stalo vyhlášení Slovenské republiky rad v části východního a jižního Slovenska se sídlem v Prešově. Slovenská sovětská republika byla založena na základě povelu čelního představitele maďarských socialistů B.Kuhna a tudíž měla plnou, zejména vojenskou podporu Maďarské republiky rad. Pokus o vytvoření státu diktatury proletariátu, měl naštěstí po československé intervenci v Paříži u států Dohody krátkého trvání. Důsledkem diplomatického zásahu a zároveň hrozby vojenské intervence států Dohody vůči Maďarské republice rad bylo stažení maďarské Rudé armády z území Slovenska a zánik Slovenské republiky rad. Vnitrostátní odpovědí Československé republiky a na celkově nedobrou společenskou situaci na území Slovenska se stalo vyhlášení dočasné vojenské diktatury v čele s francouzskými dohodovými generály E.Mittelhauserem a E.Hennocqueem. Vojenská diktatura byla nejprve zrušena v severozápadní a střední části Slovenska. Nouzové opatření na východě Slovenska zůstávalo v platnosti až do jeho zrušení v únoru 1922.

Důležitou mezinárodní událostí, jež měla stanovit poválečné uspořádání v Evropě, vymezit nové hranice mezi státy a v neposlední řadě alespoň zmírnit národnostní rozepře, byla Pařížská mírová konference konaná od 18.ledna 1919 s přestávkami do 21.ledna 1920.Pro mladou Československou republiku, byly stěžejními výstupy této konference následující ratifikované mírové smlouvy: Versailleská, Saint-germainská, Trianonská. Jmenované smlouvy vymezovaly hranice Československa s Německem, Rakouskem, Maďarskem. Neratifikována zůstala smlouva Sèvreská, jež měla určovat hranice československo-polské respektive československo-rumunské, situace týkající se sporů zejména s Polskem v případě

Těšínska byla vyřešena na konferenci velvyslanců konané mezi lety 1920 až 1924. K exaktnímu vymezení hranic v terénu docházelo prostřednictvím rozhraničovacích komisí složených ze zástupců velmocí a států, jejichž hranice se vymezovaly. Specifickou otázkou v rámci Pařížské mírové konference se stalo připojení Podkarpatské Rusi k Československé republice. Přivtělení Podkarpatské Rusi k Československu vycházelo z konsensu států Dohody s Československem a zároveň mělo podporu Rusínů, kteří se chtěli vyhnout setrvávání v jakékoliv formě svazku s Maďary. Smluvně bylo připojení ujednáno v malé Saint-germainské smlouvě ze dne 10.září 1919.

„Byla to nejchudší, nejutištěnější, nejzaostalejší a alkoholismem nejvíce prolezlá země celého bývalého Rakouska-Uherska, opravdu nikoliv vítaný zisk pro nový stát, který měl plno práce i s politickou organizací Slovenska.“⁷

Československý stát již před uzavřením zmíněné malé Saint-germainské smlouvy podnikal především civilně-správní kroky, kterými usiloval o zkvalitnění poměrů ve všech společenských oblastech na zaostalé Podkarpatské Rusi, jež byla pod vojenskou kontrolou států Dohody. Den 18. září 1919 znamenal vyhlášení právní normy tzv. Generálního statutu na území nejvýchodnější součásti Československé republiky. Generální statut reagoval na závazek daný Československem Dohodovým mocnostem vybavit Podkarpatskou Rus v rámci jednotného státu autonomií. Dále byly v této právní normě formulovány otázky oficiálního jazyka, organizačního uspořádání a také vymezení hranic.

Vzhledem k tomu, že na území Rusínska podobně jako na Slovensku v této době panovala vojenská diktatura, stál v čele přidělený dohodový generál Hennocqua. Generální statut zřizoval dočasný úřad administrátora země, jímž byl jmenován J.Brejcha, zemský administrátor měl být nápomocen generálu Hennocqua v problematice veřejné správy, ovšem s přímým podřízením ministerstvu vnitra. Náplní činnosti administrátora země se stal chod civilní veřejné správy s obtížným přídatkem v podobě vypracování bezvadně fungujícího správního aparátu na území Podkarpatské Rusi do časů budoucích. Jako poradní orgán administrátorovi země v otázkách samosprávy zřizoval statut direktorium v čele se zástupcem z řad Rusínů H.P.Zatkovičem. Spory vyplývající z neshody administrátora a direktoria, řešil sám prezident republiky. Nicméně členové direktoria nevydrželi ve svých funkcích dlouho

⁷ Peroutka, F. Budování státu III-IV. Praha: Nakladatelství Academia, 2003, s.154

kvůli sporům s administrátorem kompletní čtyřčlenné direktorium odstoupilo. Závěrem lze konstatovat, že zavedení pravidel dle Generálního statutu nevyvolalo u rusínského obyvatelstva moc pozitivních reakcí, ba naopak.

3. Správní reforma v podobě župního zřízení

„Podstata demokracie jest v administrativě a samosprávě.“⁸

S počátkem této kapitoly se dostávám k hlavní náplni své bakalářské práce, kterou jsou okolnosti vzniku a následná realizace zákona č.126/1920 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé. Okamžikem recepcie rakouského státního aparátu a právního řádu došlo i k přebrání problémů Rakouska-Uherska. Mezi palčivé nedostatky recipovaného státního aparátu patřila nejednotnost organizace veřejné správy na území Československa, tzv. dvojkolejnost veřejné správy v českých zemích, urputný centralismus politické správy, nedůvěra českého a slovenského obyvatelstva vůči převzatým správním úřadům a mnoho dalších větších či menších vad.

K nedostatkům v oblasti převzaté veřejné správy neblaze přispívaly také celospolečenské problémy představované kupříkladu bídou poválečných let, nutností budovat mladý stát nanovo, nespokojeností s politikou Kramářovy vlády, což vyústilo v její vystřídání vládou tzv. „*rudo-zelené*“ koalice v čele se sociálním demokratem V.Tusarem. Dále pak k společenským problémům zbývá připočíst utváření radikálních levicových dělnických hnutí živených naivní vidinou snů o vzniku sociálně spravedlivé společnosti na základě marxisticko-leninského učení a také nepokoje národnostního charakteru v pohraničí Českých zemí na zaostalém Slovensku včetně arci-zaostalé Podkarpatské Rusi. Ostatně období kolem roku 1920 je obecně odborníky označováno jako jedno z nejtemnějších v historii první republiky.

Navzdory dílčímu průběžnému uzpůsobování přejetého správního systému pro potřeby nově vzniklé Československé republiky se s každým dalším dnem existence státu v důsledku výše naznačených okolností zjevovala neodkladná potřeba zásadní správní reformy. Hlavními cíly reformy se měly stát mimo jiné:

- Unifikace správního systému v rámci nastolení celistvosti území Československa se zvláštním důrazem na Slovensko.
- Zajištění účasti veřejnosti na výkonu správy státu.

⁸ T.G.Masaryk

- Vymezení vzájemných vztahů mezi státní správou a samosprávou.
- Zajištění účelnosti, flexibility a hospodárnosti fungování správních úřadů.
- Získání důvěry veřejnosti ve správní orgány.
- Odstranění dvojkolejnosti veřejné správy v Českých zemích.
- Vymezení nových správních obvodů a jejich poměr k zemským hranicím.

Jak je z uvedených cílů budoucí správní reformy a celospolečenských situace patrné, nestál před vládou, zákonodárným sborem a celou československou politickou scénou zrovna snadný legislativní počín.

3.1 Příprava župního zákona

„Mám za to, že jedním z největších dnešních problémů našich je, abychom dovedli sloučit všechny oblasti, ať již historické nebo nové, k nám přičleněné, v jeden homogenní celek. To je jeden z největších problémů, před kterým stojíme, a kdybychom tomu velkému zájmu, který značí unifikaci naší říše, měli často i své interesy — domnělé, já prohlašuji — podříditi, myslím že jsme to povinni s největší radostí a největším úsilím udělat, poněvadž jen jediný zájem je, aby vše, co ve státě našem má žít ne pro dnes, ale pro příští staletí, bylo spjato tak, aby navždy a nerozlučně spjato zůstalo. Toť náš úkol v této době.“⁹

Do čela snah směřujících k přípravě správní reformy se postavilo ministerstvo vnitra jako nejvyšší orgán politické správy ve státě v čele s ministrem A.Švehlou. Počátečním krokem ministerstva vnitra bylo uspořádání ankety mezi představiteli z řad politické správy a územní samosprávy. Na základě výsledků této ankety a zkušeností představitelů veřejné správy vyhotovilo ministerstvo osnovu základních zásad návrhu správní reformy. Co se týká rozsahu připravované správní reformy, měla být reformována zejména vnitřní politická správa, jež měla získat podobu krajského zřízení. První instancí se dle osnovy návrhu měly stát statutární města a podkrajské úřady s působností v rámci soudního okresu. Druhá instance politické správy byla v návrhu představována krajskými úřady, přičemž krajské i podkrajské úřady měly vedle

pravomoci správní disponovat také pravomocemi zákonodárnými a soudními. Zvláště významným prvkem návrhu bylo zastoupení laické veřejnosti v orgánech krajského zřízení.

Během vládních schůzí, kde byl návrh reformy ministerstvem vnitra prezentován ostatním ministerstvům, došlo k zásadnímu přejmenování navrhovaného krajského zřízení na zřízení župní. Odpověď na otázku proč došlo k přejmenování krajských úřadů na úřady župní se hledá vcelku obtížně. Vláda zřejmě tímto krokem chtěla vyjít vstříc Slovensku, kde už alespoň názvoslovím podobná recipovaná uherská municipia vykonávala správu věcí veřejných. Konkrétněji se tímto krokem vláda snažila vyvolat v občanech pocit sounáležitosti a také se toto pojmenování orgánů politické správy jevílo, jako ideální nástroj k potlačení „*Slovenska jako zvláštní individuality*“. Během přípravy správní reformy vzniklo dne 22.července na základě zákona č. 431/1919 Sb. z. a n. ministerstvo unifikací, do jehož čela byl jmenován slovenský politik M.Hodža. Mezi hlavní náplně činnosti nově vzniklého ministerstva patřila spolupráce s ministerstvem vnitra na přípravě správní reformy, a to se zvláštním důrazem na území Slovenska.

Návrh župního zákona získal s menšími problémy podporu všech členů „*rudozelené*“ vládní koalice, tj. agrárníků, socialistů a Slovenského klubu, jehož součástí byli i k autonomii Slovenska stále více tíhnoucí poslanci Ľudové strany. Naopak proti vládnímu návrhu byli od počátku Národní demokracie, Lidová strana a političtí představitelé z Moravy. Netřeba zdůrazňovat, že odpůrci návrhu župního zákona i ty politické subjekty, jež návrh župního zřízení podporovaly, sledovaly svými stanovisky vůči připravované reformě své vlastní politické zájmy. Přípravu reformy mimo politické opozice komplikovala vyhrocená situace na Slovensku. Když byl vládní návrh župního zákona v konečné kompromisní formě vyhotoven, tak putoval do ústavního výboru Národního shromáždění a tímto krokem začala další normotvorná etapa, tj. přijetí zákona.

⁹ A.Švehla;Peroutka,F.Budování státu III-IV.Praha:Nakladatelství Academia, 2003, s.129

3.2 Přijetí župního zákona

„Nebylo pro členy ústavního výboru trapnějšího hlasování, než v dnešní schůzi, kdy se jednalo o sídlech žup. Města vysílala své zástupce, aby přesvědčili členy ústavního výboru, že sídlo župy nemůže být nikde jinde, než v jejich městě.“¹⁰

Vládní návrh župního zákona prošel schvalovací procedurou na půdě Národního shromáždění s menšími problémy. Ústavní výbor řešil zejména otázky týkající zachování zemí, převzetí dosavadních úředníků samosprávy do státní služby a konečně určení sídel jednotlivých žup. Během hlasování ústavního výboru o tom co nejvíce vzrušovalo veřejnost, tedy o městech, která se měla stát sídly žup, byli členové výboru vystaveni soustavnému tlaku delegací aspirujících měst. Celá řada měst toužila po tom aby čas od času hostila zasedání župního zastupitelstva. V českých zemích nesli nevybrání dosti nelibě zejména Mladá Boleslav, Pardubice, Tábor, Chrudim a zvláště pak Jičín, ve kterém byl utvořen „permanentní výbor“, jenž pod vlivem rozhořčení vydal následující prohlášení:

„Obchody, živnosti, tovární podniky zastavily práci. Školy všech stupňů i samosprávné úřady stávkují. Stávka školních dětí rozšiřuje se i navenek. Venkov náš hrozí zastavením dodávání obilí...Obchodníci a živnostníci hromadně odevzdávají živnostenské listy, poněvadž dobře vědí, že nemohou uhájit svou existenci, bude-li Jičínu uloupena možnost rozvoje...Starostové všech obcí okresu jičínského se usnesli složit své funkce...Když nás vláda znásilňuje, odpovídáme také násilím. Budeme v opozici všichni do jednoho, budeme potírat všechno to, s čím vláda na nás přijde. Prohlašujeme již dnes, že nepřipustíme žádnou akci na státní půjčku prémie, že odepřeme platit daně...Občané, chtějí nás znásilnit tito čachráři s vaší existencí ! Odpovíme jim tak, že jim uši zabrní !“

Dokonce v samotné budově Národního shromáždění bylo ve dnech projednávání župního zákona velmi horko, a jak již bylo výše zmíněno především členové ústavního výboru museli čelit tlaku ze strany zástupců jednotlivých měst. Popsaný nátlak měst při určování župních sídel odrážel radikální „choutky“ společnosti, a také značil malou autoritu „rudo-zelené“ vlády u občanstva. „Lobbyistické“ a někdy až dokonce „vyděračské“ snahy opomenutých měst by byly bývaly jistě nebyly tak intenzivní,

¹⁰ prof. F.Weyr; Schelle,K.Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948.Nakladatelství Eurolex Bohemia,2005 s.228

kdyby obyvatelé i delegace měst z Čech, Moravy a Slezska tušili, že župní zákon nebude v budoucnu na uvedených územích Československé republiky nikdy realizován.

Kromě vnějšího nátlaku ze strany některých měst musela vládní „*rudo-zelená*“ koalice při projednávání v parlamentu čelit výtkám opozice. Proti vládnímu návrhu vystoupili zejména národní demokraté a lidovci. Za zmínku stojí vystoupení předsedy národních demokratů a expremiéra K.Kramáře, jenž pravil: *„To jest zase jeden exemplář vašeho starorakouského myšlení. Vy se nedovedete vybaviti ze starorakouských názorů, kde se Vám stále tvrdilo se strany Němců a Vídeňáků, že Čechy jsou tak ohromným administrativním celkem, že nemůže existovati a býti spravován. A tu ne, abyste učinili tuto zemskou administraci lehčí a snadnější, ne, vy prostě zahazujete země. V tom jest jistá tradiční nenávisť k našim historickým celkům, zejména ze strany socialistů, kteří v tom byli tolik pod vlivem vídeňských soudruhů.“* Z uvedeného úryvku Kramářovi řeči vyplývá náklonnost národních demokratů k zemím jako historicko-geografickým správním jednotkám a tím pádem i nelibost z jejich župním zákonem předpokládaného zrušení.

Další za zmínku stojící vystoupení opozice proti projednávané správní reformě měl na svědomí předseda lidovců J.Šrámek. V úryvku z jeho sáhodlouhého projevu tvrdil následující: *„Neobyčejně úporný boj, slavné Národní shromáždění, sveden byl o otázku zemské autonomie, o otázku zemí, historických zemí českých; a boj tento začal velmi záhy, hned prvý večer našeho převratu. Hned prvý večer 28. října 1918 měl jsem příležitost s nynějším panem ministrem vnitra mluvit o těchto věcech a přimlouvati se usilovně za to, aby organický vývoj našeho státního života nebyl rušen, aby se nezapomínalo, že není stát něčím anorganickým, a že jest potřeba vyvíjeti, co zde máme, a přizpůsobovati novým poměrům a nové naší plné státní samostatnosti. Od té doby pořád naše lidová strana - a tu nám, pánové, zase jistě neodeprou svého svědectví - tento prapor autonomie zemské, autonomie vůbec, ale autonomie zemské zvlášť, třímala neochvějně, a byly doby, kdy jediná při tomto praporu vytrvávala, a bude si to považovati za neobyčejně krásný list ze svých dějin, že v tomto zápase byla vůdčí stranou a že v tom o zápase také se jí přece aspoň něčeho podařilo i docíliti... Velectění pánové! Jest pravda, že nám naše Morava - já mluvím teď jako Moravan. Velectění pánové, my, kteří na té naší Moravě opravdu visíme s láskou a celou svou duší!, pro to také máme plné porozumění proto, když jsou - a jsou bohudík - takoví bratři i v Čechách, kteří na své české zemi visí se stejnou láskou, a my si přejeme, aby také s takovou láskou si vypěstovali slovenskou zemi naši bratři slovenští... V nás žije ještě*

pořád ta veliká Morava, která tehdy také nitranské knížectví, to Slovensko, které bylo tehdy i státně organisováno, v sobě pojala. Primát jste odnesli vy, pánové z Čech, my vám toho nikterak nezávidíme. Co bude dále, jaký vývoj v naší říši, v naší republice, to ovšem předvídati nelze, ale my váš primát dnes klidně a rádi uznáváme. Ale, velevázení pánové, při tom při všem zůstáváme i nadále svými svéráznými Moravany a Morava zůstane i nadále tou Moravou, která jest dějinným faktem českého národa. Žádné rakušáctví nevytvořilo Moravy. To, prosím, abyste laskavě vzali všecko na vědomí a nechodili pořád na nás s tak zvaným separatismem.“

Z Šrámkových slov je patrná obava lidovců z „rozmělnění“ Moravy do žup a také lpění na zachování historických zemských hranic, protože především na katolické Moravě a na Slovensku lidovci disponovali více než-li slušnou voličskou základnou. Opozici se podařilo docílit dílčího kompromisu v podobě zakomponování župních svazů do ustanovení župního zákona, již během přípravy vládního návrhu. Jen díky tomu, že vládní koalice disponovala v Národním shromáždění většinou hlasů, nedošlo během projednávání zákona na půdě Národního shromáždění k dalším zásadním ústupkům vůči opozici.

V historii Československé republiky byla první zásadní reforma státní správy přijata revolučním Národním shromážděním spolu s ústavní listinou a dalšími čtyřmi neústavními zákony dne 29. února 1920 v ranních hodinách. Vznikl tak zákon č.126/1920 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé, jenž měl ze značné části nahradit provizorní recipovaný systém veřejné správy systémem novým, lepším, dokonalejším.

3.3 Organizace správy obsažená v ustanoveních župního zákona

Přijatý župní zákon se skládal ze dvou částí a byl doplněn přílohou označenou písmenem A. Část první zákona obsahovala devět článků, hned v ustanovení Čl. 1 se nacházela jedna z největších zvláštností zákona, která se stala jedním ze slabých bodů župního zákona, a tou byl způsob stanovení účinnosti. Den určující účinnost měl být stanoven nařízením vlády, což bylo zapříčiněno řadou očekávaných těžkostí a přípravných opatření, která měla předcházet realizaci zákona. Dle ustanovení Čl. 9 byl provedením zákona pověřen ministr vnitra ve spolupráci s ostatními dotčenými ministry.

Část druhá obsahovala osm oddílů označených římskými číslicemi, ve kterých se celkově rozprostíralo 101 paragrafů. Jak vyplývá z ustanovení § 1 župního zákona,

vnitřní správu v republice Československé měly vykonávat prvoinstančně okresní úřady, případně určené obce a ve druhé instanci okresním úřadům nadřízené úřady župní. Instančně nadřízeným orgánem těchto úřadů bylo ministerstvo vnitra v součinnosti s ostatními ústředními správními orgány ve věcech, které spadaly do působnosti dotčených ústředních orgánů státní správy. Příloha A župního zákona obsahovala taxativní výčet všech dvaceti dvou žup, jejich sídel a soudních okresů, z nichž se župy skládaly. V této příloze bylo úmyslně vynecháno území Rusínska, ovšem počítalo se s dodatečným určením území žup a jejich sídel na Podkarpatské Rusi už z toho důvodu, že župní zákon platil pro celé území Československé republiky s výjimkou hlavního města Prahy.

Základní správní jednotkou župního zřízení a druhou instancí vnitřní politické správy měly být župní úřady. Na župní úřady měly přecházet kompetence orgánů politické správy vyjmenovaných v ustanovení § 5, jež župní zákon rušil. V čele župních úřadů stáli župani, kteří byli jmenováni ze sboru státních úředníků. Jak vyplývá z ustanovení § 54 zákona, župan měl zastupovat župu jako právnickou osobu navenek a podepisovat všechny písemnosti župy, zároveň byl služebně podřízen ministru vnitra a nadřízen okresním náčelníkům, jejichž okresní úřady spadaly do obvodu župy. Pro výkon svěřených pravomocí měl mít župní úřad na základě zákona k dispozici dostatečný počet státních zřízenců a úředníků.

U každého župního úřadu mělo být zřízeno župní zastupitelstvo. Župní zastupitelstvo dle znění zákona mělo mít třicet pět volených členů s dodatkem, že v župách s počtem obyvatel vyšším než 700 tisíc mělo být voleno za každých dalších 20 tisíc o jednoho člena zastupitelstva více. Zákonná výjimka vycházející z ustanovení § 12 odst.2 zmocňovala vládu ve zvláštních případech ke jmenování dodatečných členů zastupitelstva, a to jen v župách číslo XV až XX. Jmenovací oprávnění vlády mělo v uvedených župách zaniknout k 1.lednu 1940. „*Kdo má právo do župního zastupitelstva voliti a kdo může býti do něho volen, jakož i jak se řízení volební provádí, stanoví zvláštní zákon*“, přičemž volební období členů župního zastupitelstva bylo župním zákonem stanoveno na šest let. Uvedená citace ustanovení § 14 župního zákona odkazuje na budoucí vydání volebního řádu do župních zastupitelstev a tím demonstrativně odkazuje na celou řadu dalších právních předpisů, jež bylo nezbytné za účelem plánované realizace župního zákona vydat.

Pomineme-li řádné uplynutí 6letého volebního období mělo členství v župním zastupitelstvu zanikat za následujících okolností:

- smrtí člena
- vzdáním se členství
- rozhodnutím volebního soudu o ztrátě členství
- sesazením s odkazem na § 100
- rozpuštěním župního zastupitelstva s odkazem na § 61

Na místo volených členů, jejichž členství před uplynutím volebního období zaniklo, měli nastoupit náhradníci a v případě členů jmenovaných mohlo dojít k novému jmenování s použitím ustanovení § 12 odst.2 župního zákona. Župnímu zastupitelstvu měl předsedat župan nebo jím pověřený člen župního výboru, případně pověřený úředník župního úřadu.

Župní zákon přiznával zastupitelstvu působnost v oblastech hospodářské, správní, normotvorné, poradní včetně působnosti ve správním soudnictví, ale z působnosti župního zastupitelstva měly být vyloučeny otázky ryze politického charakteru. Co se týká působnosti hospodářské a správní bylo zastupitelstvo zmocněno k péči o *„humanitní, zdravotní, sociální, hospodářské, dopravní a kulturní zájmy župy a jejího obyvatelstva, pokud nejde o úkoly čistě místní povahy, na něž stačí prostředek okresu nebo obcí.“* Do působnosti normotvorné spadalo vydávání odvozených podzákonných právních předpisů upravujících skutečnosti taxativně vyjmenované v § 56 s podmínkou, že veškeré právní předpisy vydané župním zastupitelstvem vyžadovaly ke své platnosti schválení ministerstvem vnitra. Působnost župního zastupitelstva v rámci správního soudnictví měla být do budoucna realizována vydáním samostatného zákona o správním soudnictví okresních a župních úřadů. Na základě ustanovení § 59 mělo zastupitelstvo každé župy plnit funkci poradní vůči ústředním úřadům a županovi, a to zejména ve věcech veřejné župní správy a také v omezené míře mělo župní zastupitelstvo vykonávat dozor nad okresními výbory.

Každé župní zastupitelstvo mělo ze svého středu volit osmičlenný župní výbor dle zákona o volbách do župních zastupitelstev. Vyjma osmi stálých členů byli zasedáním župního výboru přítomni županem pověřený úředníci a přítomen byl také sám župan jako předseda výboru. Výbor měl plnit úlohu stálého orgánu župního zastupitelstva, přičemž měl připravovat návrhy a podklady pro jednání zastupitelstva i

sestavovat předběžný roční rozpočet včetně zpráv o hospodaření župy pro účely zastupitelstva. Dále měl župní výbor v kooperaci s županem prakticky realizovat usnesení župního zastupitelstva a konečně se měl snažit o dozor nad okresními výbory a obcemi.

Pro správu a dozor nad župními ústavy a podniky včetně obstarávání jednotlivých záležitostí župy mohlo a nemuselo župní zastupitelstvo zřizovat zvláštní komise. Členy komisí se mohli stát členové zastupitelstva nebo občané v župě usedlí, disponovaní pasivním volebním právem do župního zastupitelstva. Všem komisím bez výjimky předsedal župan nebo jím pověřený úředník. Jedinou obligatorní komisí byla dle ustanovení § 49 župního zákona komise finanční. Personální složení komise, jakož i její jednací řád, měl být určen statutem vydaným župním zastupitelstvem, který schvalovalo ministerstvo vnitra. Hlavní náplní práce komise mělo být kontrolování hospodaření župního úřadu a také podávání návrhů a zpráv ostatním župním orgánům.

Župní zákon v ustanoveních § 63 až 68 počítal se vznikem zemských župních svazů obligatorního charakteru, ty měly být na území Československa tři a jednalo se o ústupek vlády vůči zastáncům zemské správy. Zemské župní svazy měly dle ustanovení § 63 s odkazem na § 31 vykonávat úkoly analogické úkolům svěřeným župním zastupitelstvům na úrovni překračující působnost žup. Nejvyšším orgánem župních svazů měl být zemský župní sbor, jehož 24 představitelů ze svých řad volili dle zásad voleb do župních zastupitelstev právě členové zastupitelstev a to na období tří let. Dalšími orgány župních svazů byly zemský svazový výbor a zemský svazový dozorčí sbor. Osm členů svazového výboru bylo voleno z řad osazenstva zemského župního sboru podle zásady poměrného zastoupení. Nezvolení kandidáti voleb do svazového výboru dostali útěchu v podobě křesla v zemském svazovém dozorčím sboru. Jak v zemském svazovém výboru, tak v zemském svazovém dozorčím sboru měl být zastoupen úřednický živel v podobě čtyř ministrů jmenovaných státních úředníků. Jeden z jmenovaných úředníků předsedal výboru i dozorčímu sboru a směl se honosit označením vrchní župan. Na soulad činnosti župních svazů s právními předpisy měl dohlížet ministr vnitra a při dohledu disponoval obdobnými pravomocemi jako župan ve vztahu k župnímu zastupitelstvu.

Okresní úřady měly vykonávat dle § 4 vnitřní správu, která dosud příslušela okresním hejtmanstvím a zastupitelským okresům v Čechách, okresním hejtmanstvím a silničním okresům na Moravě a ve Slezsku, slúžnovským úřadům na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Územní působnost okresních úřadů včetně určení jejich sídel mělo

vymežit vládní nařízení. Přednostou okresních úřadů měl být jmenován okresní náčelník, jenž byl státním úředníkem. Okresní náčelník zastupoval okres jako právnickou osobu navenek, podepisoval všechny písemnosti jménem okresu a také dohlížel na dodržování zásady zákonnosti v okresních orgánech. K plnění zákonem svěřených úkolů měl okresní úřad k dispozici přidělené úřednictvo.

Kolegiálním orgánem okresních úřadů vyjma měst se zvláštním statutem v českých zemích a také municipálních měst nebo měst s regulovaným magistrátem na Slovensku měl být okresní výbor. Okresní výbor se skládal z osmi členů a osmi náhradníků volených na čtyři roky a okresnímu výboru předsedal okresní náčelník. V okresním výboru měli být ze zákona zastoupeni i okresní a župní úředníci, z nichž maximálně dva okresním náčelníkem jmenovaní disponovali právem hlasovacím. Členství v okresních výborech zanikalo obdobně jak tomu bylo u župních zastupitelstev s výjimkou případů dle § 15 b), kdy o ztrátě členství rozhodoval s konečnou platností župan. Působnost okresních výborů se měla dle příslušných ustanovení sestávat ze čtyř složek, a to hospodářské, pomocné, poradní a správně-soudní. K uvedeným působnostem měla ještě náležet dozorní činnost nad obcemi, které spadaly pod okresy.

Jako své pomocné orgány mohl okresní výbor zřizovat okresní komise, jež se ustavovaly z členů okresního výboru nebo z občanů okresu. Komise se dělily na fakultativní a obligatorní, jedinou obligatorní představovala dle ustanovení § 88 komise finanční, jejíž činnost byla upravena statutem vydaným župním výborem na doporučení okresního výboru. V rámci hospodářské působnosti okresních výborů mohlo také docházet ke spojování jednotlivých okresních výborů v okresní svazy, a to prostřednictvím usnesení župního zastupitelstva a se souhlasem župana.

Přijetím župního zákona měla zamýšlená správní reforma vyhotovený svůj právní základ. Nutností však bylo vyhotovení celé řady dalších právních předpisů, které měly župní zákon doplnit a připravit „úrodnou půdu“ správní reformě, tak aby mohl být samotný župní zákon bez větších komplikací uveden v život...

4. Realizace župního zákona

„Skutečné provedení takovéto dalekosáhlé reformy a uvedení v život těchto nových správních úřadů vyžaduje dlouhého času a dlouhých příprav a určitého postupu. Není možno domnívati se, že by se daly uskutečniti všechny tyto úřady v republice najednou, jedním rázem; naopak lze očekávati, že úřady ty budou vznikat i tvořiti se jen postupně.“¹¹

Přijatý zákon č.126/19120 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé získal mnoho zastánců i kritiků z řad odborné veřejnosti již před svým schválením. Opakujícími se výtkami na adresu župního zákona byla kritika přílišného centralismu, který zrušením zemí jako veřejnoprávních korporací měl zákon zavést. Dalšími body kritiky byla jednak omezená účast občanstva na výkonu vnitřní správy v župním zřízení, také byla kritizována velká materiální náročnost provedení přijaté správní reformy, a konečně také obava z ovládnutí některých příhraničních žup především v Čechách německou menšinou.

Vcelku oprávněně pak byla kritizována některá konkrétní ustanovení župního zákona. Například z ustanovení § 63 až 68 čpěla nekonceptnost v podobě plánovaného zavedení župních svazů, které se do zřízení župního vůbec nehodily a byly důsledkem kompromisu „*rudozelené*“ vlády vůči opozici. Dalším konkrétním příkladem problematického ustanovení byl § 8 župního zákona, jenž lehce „*chaoticky*“ řešil kompetenční přesuny v rámci orgánů veřejné správy, k těmto názorným příkladům nedokonalosti zákona lze samozřejmě připočíst mnoho dalších píh na kráse.

Na druhé straně tábor obhájců župního zřízení vyzdvihoval snahu župního zákona otupit rašící autonomistické tendence na Slovensku. Zastánci župního zřízení dále očekávali odstranění správního dualismu na území Československa, respektive dvojkoľejnosti veřejné správy v českých zemích prostřednictvím realizace zákona. Obhájci župního zřízení pokud vůbec přiznali centralismus organizace správy obsažený v zákoně, omlouvali ho mnohonárodnostním složením státu a iredentistickými snahami německé a maďarské menšiny.

Období následující bezprostředně po přijetí župního zákona z hlediska jeho realizace bylo časem „*odpočinku*“ a rezolucí. Koncem roku 1920 došlo ke stabilizaci

¹¹ J.Malypetr, dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/125schuz/s125012.htm>

politické situace v Československé republice a přijetím ústavní listiny skončilo ústavní provizorium, čímž došlo k usazení státu na principech demokratického parlamentarismu. Vládní kruhy se po přijetí župního zákona do jeho realizace nijak zvlášť netlačily. Výjimkou potvrzující pravidlo bylo bezproblémové přijetí zákona č.330/1920 Sb.z. a n., o volbách župních zastupitelstev a okresních výborů.

Volební řád stanovil v ustanovení § 1 respektive v § 5 věkovou hranici pro uplatnění aktivního volebního práva do župních zastupitelstev na 21 let a na 30 let u pasivního volebního práva. Podmínka trvalého pobytu občana v obci spadající do konkrétní župy činila nejméně 3 měsíce u voliče a 1 rok u voleného kandidáta. Zákon o volbách župních zastupitelstev ctil jednu z tradic první republiky v podobě volební povinnosti, ovšem neukládal žádné sankce za porušení této povinnosti. K provedení voleb byly povolány volební komise, místní, obvodní a župní. Získané mandáty se rozdělovaly dle zásady poměrného zastoupení s použitím volebního čísla dle příslušných ustanovení volebního řádu. Obdobné zásady jako u voleb do župních zastupitelstev, ve své podstatě platily také pro volby župních a okresních výborů. Účinnost volebního řádu měla nastat spolu s nastolením účinností župního zákona. S pominutím přijetí volebního řádu nastolený stav „*nicnedělání*“ se nezamlouval skupinám poslanců Národního shromáždění, a to především z řad sociální demokracie. Poslanci vládě adresovali výzvu „*aby s největším urychlením uvedla do života župní a okresní úřady a vypsalala volby do župních zastupitelstev a okresních výborů*“. Úřednická vláda v čele s J.Černým, která nahradila „*rudozelenou*“ vládu V.Tusara po rozkolu uvnitř sociální demokracie, se aktivitě poslanců bránila argumenty poukazujícími na nedostatek kvalifikovaného úřednictva a ohromnou nákladnost zavedení reformy na celém území státu ve stejnou dobu. Na jednáních za dveřmi ministerstva vnitra se přesto rozhodlo o tom, že župní zřízení by mělo být zavedeno v jednotlivých etapách. První etapa realizace měla proběhnout na území Slovenska.

4.1 Realizace župního zákona na Slovensku

„První paragraf župního zákona vládu zmocňoval, aby nařízením určila počátek jeho působnosti. Ústavní výbor se dohodl s vládou, že reforma má být provedena během pěti let. Nebyla však provedena nikdy. Župní zákon pozvolna zhasínal. Stoupenců župního zřízení čím dál tím více ubývalo. V roce 1923 bylo sice uvedeno župní zřízení

v život na Slovensku, kde už z Maďarska byla župní tradice, ale nepřineslo žádnou spokojenost.“¹²

Datum faktické realizace župního zákona na Slovensku se několikrát posunulo. Posunování dnu realizace bylo způsobeno hojnou fluktuací československých vlád v rozmezí let 1920 až 1922. Naštěstí pro župní zřízení došlo v říjnu 1922 ke jmenování nové vlády v čele s A.Švehlou, a ta ve svém prohlášení zavázala k provedení župního zřízení k 1. lednu 1923. Z vládního stanoviska se tedy dalo očekávat, že k plánované realizaci správní reformy opravdu dojde co nejdříve. Ministerstvo vnitra vypracovalo časový sled činností, dle kterého měla být reforma na území Slovenska provedena. Harmonogram se skládal ze čtyř po sobě následujících etap:

- První etapa-aktivace župních a okresních úřadů a přitom likvidace zákonem rušených úřadů i korporací
- Druhá etapa-uskutečnění voleb župních zastupitelstev i okresních výborů a jejich ustanovení
- Třetí etapa-vytvoření župních svazů
- Čtvrtá etapa- svazů uvedení správního soudnictví v župních a okresních senátech do činnosti

V návaznosti na aktivitu ministerstva vnitra byl v září 1922 prostřednictvím vládního nařízení č. 290/1922 vydán jednací řád okresních a župních úřadů, přičemž se řád nevztahoval na statutární města. Dne 26. října 1922 došlo konečně k vydání nařízení vlády č. 310/1922 Sb., kterým se zavádí župní zřízení v některých částech území republiky Československé s účinností od 1. ledna 1923. K 1. lednu 1923 bylo na území Slovenska vytvořeno šest žup se sídly v Bratislavě, Nitře, Turčianském Sv. Martine, Zvoleni a Liptovském Sv. Mikuláši a také bylo utvořeno 79 okresů. První a poslední volby do župních zastupitelstev, které se konaly v září 1923 vyhrála Slovenská ľudová strana, druhými v pořadí byli agráři a na třetím místě skončili komunisté.

Přes jasnou výhru ve volbách do župních zastupitelstev ľudáci hluboko ve svých srdcích zavedené župní zřízení nenáviděli. Jejich odpor vůči župnímu zřízení pramenil z jejich silícího autonomistického přesvědčení a také z faktu, že vláda jmenovala jednu

¹² Peroutka, F. Budování státu III-IV. Praha: Nakladatelství Academia, 2003, s 141

třetinu členů každého župního zastupitelstva. Mezi jmenovanými členy však zcela záměrně nebyl ani jeden zástupce slovenské strany ľudové. Samotný autonomismus vyvěral „z vlastních slovenských zdrojů: zdrojem byla pokračující emancipace slovenského národa, podněcován byl neuspokojenými ambicemi katolického kléru a rozčarováním širokých lidových vrstev a zneužíván byl maďarskou a polskou politikou k rozbíjení, nebo alespoň oslabování československého státu, vůči kterému měly územní požadavky.“¹³

Z výše uvedené citace vyplývá, že se na Slovensku realizovaný župní zákon netěšil zrovna velké oblibě autonomistických stran, ale na druhé straně je nutné dodat, že ze zpráv županů adresovaných ministru vnitra se dal vyčíst optimismus nad ranným fungováním župních úřadů. Vládní kruhy se také shodly na upuštění od zavedení župních svazů, a to jednak z důvodu jejich nesystematičnosti v rámci župního zřízení, a také z obav aby zavedení župních svazů nenahrálo autonomistickým snahám luďáků.

Přes celkem bezproblémové uvedení župního zákona na území Slovenska v život politická vůle vládních kruhů povážlivě klesala. Přibývalo kritiků župního zřízení a naopak ubývalo jeho příznivců a obhájců v politických kruzích i z řad představitelů veřejné správy. Přibližně od roku 1924 se realizace župního zákona v českých zemích jevila jako nereálný cíl. A proto nastalo to co bylo nevyhnutelné, úřednická vláda v čele s předsedou vlády J.Černým rozhodla ukončit trápení župního zákona novelou v podobě vydání zákona č.125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy. Přijetí a následná realizace tzv. realizačního zákona, fakticky znamenala pád župního zřízení do propadliště dějin a návrat k principům zemského zřízení. Závěr této kapitoly se dá nejlépe vystihnout bilancující citací z pera K.Schelleho.

„Léta 1920 – 1927 nepřinesla unifikaci veřejné správy. Nejen, že zůstala dvojkolejnost po jejímž odstranění se od roku 1918 stále více volalo, ale situace se zkomplikovala ještě tím, že na místo z habsburské monarchie převzatého správního dualismu, realizací župního zákona na Slovensku se vytvořily systémy tři: na Slovensku, na Podkarpatské Rusi a v českých zemích. Z toho důvodu vládní kruhy musely definitivně sáhnout po správní reformě, která by s konečnou platností vytvořila na území Československé republiky jednotný správní systém. Ke konečnému vyřešení tohoto

¹³ Rychlík, J. (1997) Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy (1914-1945). Nakladatelství Academic Electronic Press Bratislava a Ústav T.G.Masaryka Praha. s 99

problému tedy došlo až v letech 1927 a 1928 přijetím a realizací tzv. organizačního zákona.¹⁴

4.2 Nástin vývoje organizace správy do přijetí zákona o politické organizaci

Podstatnou změnou v organizaci správy v českých zemích, která nespádala do problematiky bezprostředně týkající se župního zřízení bylo vytvoření nové správní organizace hlavního města Prahy v rámci dokončování procesu organizace tzv. Velké Prahy. Tímto procesem došlo ke zvýšení počtu obyvatel, rozlohy města, ke sjednocení správní agendy a k celkovému upevnění postavení města Prahy v rámci Československa. Mimo problematiku (ne)realizace župního zákona došlo v českých zemích mezi roky 1920 až 1927 pouze k dílčím změnám v rámci systému veřejné správy, a to ve směru k účelnosti a především hospodárnosti veřejné správy.

Na Slovensku se od přijetí župního zákona do jeho faktického provedení naléhavě řešila otázka hospodárnosti správního aparátu a s tím spojené zestátnění župní politické správy i měst s regulovaným magistrátem. V návaznosti na téma hospodárnosti veřejné správy byla řešena otázka nedostatku kvalifikovaného slovenského úřednictva přísunem úřednického kádru z českých zemí, což se nezamlouvalo autonomistickým slovenským stranám.

Když pomineme realizaci župního zákona na Slovensku, tak k největším změnám ve správním aparátu došlo na Podkarpatské Rusi. Ráz státní správy na Podkarpatské Rusi určila přijatá ústavní listina, konkrétněji její ustanovení § 3 odst. 8, které Rusínsku zaručovalo „nejširší autonomii slučitelnou s jednotností republiky Československé.“ Na základě tohoto ustanovení vydala vláda nařízení o změně generálního statutu, což v praxi znamenalo ustavení úřadu guvernéra do čela Podkarpatské Rusi. Guvernér byl jmenován prezidentem republiky na návrh vlády, přičemž vykonával funkci zástupce Rusi při jednáních s vládou, disponoval právem podpisovým na příslušných právních předpisech a také jmenoval do funkcí podřízený úřednický živel.

Neméně významný orgán státní správy, jež vznikl v rámci změny generálního statutu představoval úřad viceguvernéra. Viceguvernér byl jmenovaný jako zástupce

¹⁴ Schelle, K. Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948. Nakladatelství Eurolex Bohemia, 2005, s 291

guvernéra a zároveň byl nadřízen všem úředníkům přiděleným k úřadům i ústavům na Podkarpatské Rusi. Vztah guvernéra s viceguvernérem nebyl vztahem nadřízeného a podřízeného, poněvadž viceguvernér odpovídal za výkon funkce přímo vládě a disponoval samostatnou škálou kompetencí. Na pomoc viceguvernérovi byla ustavena tzv. Civilní správa Podkarpatské Rusi, jež ve své podstatě představovala pobočky jednotlivých ministerstev.

Mezi roky 1921 až 1928 bylo pro užití na území Podkarpatské Rusi přijata celá řada vládních nařízení dočasně řešících otázky týkající se civilní správy v této bohem zapomenuté součásti Československé republiky. Také v tomto období došlo ke zrušení vojenské diktatury prostřednictvím ministerské rady. Dočasnost přijatých opatření na území Podkarpatské Rusi byla odstraněna až s realizací zákona o organizaci politické správy roku 1928.

5. Závěr

Po prostudování dostupné literatury a dobových právních předpisů jsem došel k následujícím závěrům. Tvůrci župního zákona nebyli v záviděníhodné pozici, když jim historie svěřila poslání vytvořit správní reformu, která měla za úkol řešit všechny neduhy recipovaného rakousko-uherského aparátu a některé ostatní problémy čerstvě vzniklého mnohonárodnostního státu. Správní reforma vznikala v období radikálních nálad sociálně slabých vrstev společnosti, německých a maďarských iredentistických snah a rašícího autonomismu na Slovensku.

Samotná realizace župního zřízení byla také značně ovlivněna častým střídáním vlád ve dvacátých letech 20. století. Zákon č. 126/19120 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé byl „dítětem“ vlády „*rudo-zelené*“ koalice jmenovitě pak ministra vnitra a předsedy agrárníků A.Švehly. Není proto divu, že zákon ve svých ustanoveních vládě a především ministru vnitra vůči úřadům župního zřízení přiznával značné pravomoci. Vlády následující po vládě Tusarově neměly dostatek politické vůle k realizaci župního zákona, přičemž se vymlouvaly, a to ne zcela bezdůvodně na nesnáze národnostního a především materiálního rázu. Oddalování uvedení zákona v život také vyplývalo z potřeby provést mnoho dílčích příprav v rámci procesu realizace župního zřízení.

Z mnoha důvodů dlouho odkládaná realizace župního zákona se dočkala alespoň částečného provedení na území Slovenska. Nepřinesla však žádnou spokojenost veřejnosti, ba naopak přiživila oheň odporu slovenských autonomistů vůči župnímu zřízení. Značný úbytek příznivců župního zákona nastal dokonce i v českých zemích, a proto byl župní zákon odsouzen k „*smrti*.“ Pozvolný konec správní reformy představované župním zřízením nastal dne 14. července 1927 přijetím zákona č.125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy. Z právního hlediska se jednalo o novelu župního zákona, avšak fakticky šlo o zcela samostatný zákon, který zcela negoval župní zřízení a zaváděl zřízení zemské.

České politické kruhy v zemském zřízení spatřovaly lepší cestu jak otupit sílící slovenské autonomistické snahy. S blížícím se závěrem této práce mohu nikoliv převratně konstatovat, že se župnímu zákonu nepodařilo naplnit cíle kvůli nimž byl utvořen, což bylo jednoduše řečeno zapříčiněno jeho neprovedením na celém území Československé republiky. Župní zákon sice nebyl žádným právním „*paskvilem*“, nýbrž

dílem čiře uvažujícího rozumu, tedy až na pár diskutabilních ustanovení a přinesl i něco málo ponaučení pro mladý stát do budoucna, ale přesto upadl v zapomnění a zaplatil tak daň době ve které vznikl.

Resumé v anglickém jazyce

Assumed Austria–Hungarian administrative machinery seemed to be unfit for the needs of the young Czechoslovak republic and its inhabitants from the declaration of the Czechoslovakia on 28th October 1918. After establishment Czechoslovakia was confronted with irredentist tendencies. Some irredentist attempts were made by Czech-Germans in Czech countries and by Hungarians on Slovak territory. There was also a problem with incorporation of Sub-Carpathian Russia. Czechoslovaks were given incorporation of Sub-Carpathian Russia as homework from the states of Treaty.

The main disadvantages of the taken over administrative machinery were the administrative dualism on the state territory, its expensiveness and finally the society disbelief in administrative system. All problems concerned with the administrative organization should have been resolved by the administrative revision represented by the district constitution. The Government and especially the Ministry of Internal Affairs in charge with A.Svehla took main part in preparing governmental draft law of the administrative revision. Governmental bill was adopted as the law act n.126/1920 Coll. without any major problems if we do not mention difficulties paired with choosing residential towns of each districts. District constitution according to law act n. 126/1920 Coll. so called District law should have been composed of county bureaus in first instance and district bureaus in second instance.

The first paragraph of the district law said that government had been privileged to set the date of its realization, for district law required some legislative and fact preparations. Although the district law should have been implemented all over the Czechoslovakia it came into force only in Slovakia on 1st January 1923. The district law never came into force in Czech countries because of common fluctuation of Czechoslovakian governments, material costs of reform and due to losing its supporters. Since 1924 it had been clear that the district law must be either realized in Czech countries or has to be amended. The second solution turned out to be the right one. In 1926 Czech and German civil government parties decided to make last blow of mercy to district law. Following year idea of district constitution totally vanished. Amendment of district law was implemented via the law act n. 126/1927 Coll. also known as the Organization law. Administrative system contained in clauses of Organization law essentially differed from administrative machinery of district law. Czech political scene saw Organization act that was built on traditional municipal constitution as ideal

weapon against rising Slovak autonomist. Told by the words of the well known publicist F.Peroutka: „*It was given this so it needn't to be given more in the future.*”

Použitá literatura:

1. Schelle,K.(2005) Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948.Eurolex Bohemia.
2. Schelle,K.(1991) Vývoj správy na Moravě a ve Slezsku.Masarykova univerzita v Brně.
3. Schelle,K.(1992) Vývoj státní správy v dokumentech I.Masarykova univerzita v Brně.
4. Schelle,K.(2007) Praktikum z dějin organizace veřejné správy 1918-1938.Key publishing Ostrava.
5. Peroutka,F.(2003) Budování státu I-V.Academia Praha.
6. Janák,J.-Hledíková,Z.(1989),Dějiny správy v českých zemích do roku 1945.SPN Praha.
7. Malý,K.(1997)Dějiny českého a československého práva do roku 1945.Linde Praha.
8. Stenoprotokoly ze schůzí Národního shromáždění československého <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/125schuz/s125001.htm> a následující.
9. Grónský,J.(2005) Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914-1945. Univerzita Karlova v Praze,Karolinum.
10. Kárník,Z.(2000)České země v éře první republiky díl první (1918-1929).Libri Praha.
11. Schelle,K.(1991)Vývoj správy v předválečném Československu I. část(1918-1927).Masarykova univerzita Brno.
12. Zimek,J.(2003)Ústavnost a český ústavní vývoj.Masarykova univerzita Brno.
13. Hain,R.(1999)Teorie státu a státní právo v myšlení T.G.Masaryka. Univerzita Karlova v Praze,Karolinum.
14. Rychlík,J.(1997)Češi a Slováci ve 20. století,Česko-slovenské vztahy (1914-1945).Academic Electronic Press Bratislava a Ústav T.G.Masaryka Praha.

Použité právní předpisy:

- zákon č. 11/1918 Sb.z. a n., o zřízení samostatného československého státu
- zákon č. 37/1918 Sb. z a n., o prozatímní ústavě
- zákon č. 64/1918 Sb. z. a n., o mimořádných přechodných ustanoveních na Slovensku
- zákon č. 75/1919 Sb.z. a n., řád volení v obcích republiky Československé
- zákon č. 76/1919 Sb. z. a n., novela k obecnímu zřízení
- zákon č. 126/1920 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé
- zákon č. 330/1920 Sb.z. a n., o volbách župních zastupitelstev a okresních výborů